

Jaarverslag 2019

knag^o

KONINKLIJK NEDERLANDS AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap

Weg der Verenigde Naties 1
3527 KT Utrecht

Telefoon: 030 4100510

E-mail: info@knag.nl

Website: geografie.nl

Inhoud

Woord van de voorzitter	5
1. Organisatie	7
1.1 KNAG	7
1.2 Bestuur	8
1.3 Medewerkers bureau	8
1.4 Archief, kaarten- en atlasbeheer	9
1.5 KNAG Afdelingen, Commissies en Kringen	10
1.6 Samenwerkingsverbanden	11
1.7 Medailles	13
2. Activiteiten algemeen	15
2.1 KNAG-activiteiten	15
2.2 Activiteiten van Kringen en Afdelingen	16
3. Activiteiten onderwijs	17
3.1 Onderwijslobby	17
3.1.1 Belangenbehartiging	17
3.1.2 Vertegenwoordiging	17
3.2 KNAG Onderwijsactiviteiten	18
3.3 Prijzen onderwijs	20
3.4 Onderwijssamenwerking	21
3.5 Lesmodules en onderwijsproducten	22
3.6 Geo Future School	23
4. Publicaties	25
4.1 <i>Geografie</i>	25
4.2 Geografie.nl	26
4.3 TESH	27
4.4 Digitale nieuwsbrieven	28
4.5 Sociale media	28

Bijlagen:

I KNAG-leden en tijdschriftabonnees

II Overzicht redacties

III Verzonden persberichten

Brieven:

A Reactie KNAG op eindvoorstellen Curriculum.nu - oktober 2019

B KNAG-advies examenprogramma's aardrijkskunde in relatie tot Curriculum.nu

Woord van de voorzitter

Op het moment dat dit jaarverslag op uw fysieke of digitale deurmat valt, kampen we nog steeds met de fysieke, sociale en economische effecten van COVID-19.

Een ongekende periode ligt sinds februari achter ons. De coronacrisis testte ons 'crisismanagementsysteem', beproefde onze rechtsstaat en democratie, maar leidde ook tot herwaardering van de overheid, medewerkers in de zorg en onderwijzend personeel, en tot mooie initiatieven tussen mensen. Na deze bijna permanente staat van crisismanagement wordt 'regeren' meer dan ooit vooruitzien. Maar hoe zorgen we dat we leren van corona op een reflectieve en niet-gepolitiseerde manier? Hoe gaan we het onderwijs na de zomervakantie vorm en inhoud geven op een waardevolle wijze? Ik wens u allen met deze niet eerder gekende opgave veel succes, inventiviteit, maar ook sterkte toe. Het is als voorzitter van onze 145 jaar oude vereniging altijd een bijzonder moment om het voorwoord te schrijven over het jaar dat achter ons ligt. Ik schrijf dit voorwoord overigens met plezier omdat het mij de gelegenheid geeft om u de waardering van het hoofdbestuur van het KNAG over te brengen. Waardering voor u, die werkzaam bent in het geografisch veld en voor onze medewerkers van het bureau in Utrecht.

Heel veel dank voor de inzet en de energie waarmee het afgelopen jaar is gewerkt aan en voor het fantastische schoolvak en waardevolle wetenschap: GEOGRAFIE!

2019 was een bewogen jaar voor ons. Curriculum.nu eiste de volle aandacht van ons allen, in en buiten het bureau, om te waken dat een tochtig onderwijsklimaat zou ontstaan waar het vak aardrijkskunde bijna als eerste geveld zou kunnen worden door een soort permanente griep. Prof. dr. Tine Béneker heeft een sterk pleidooi voor de Kamercommissie mogen voeren om de inherente en maatschappelijke waarde van ons vak te onderstrepen en (voor sommige commissieleden) duidelijk te maken. Secretaris-directeur van het KNAG Eelko Postma heeft met een niet aflatende energie alle kanalen benut en aangesproken om de verbinding van het KNAG met politiek en samenleving in stand te houden en te versterken. Een effectief en waardevol bewijs daarvan zijn de twee bijeenkomsten die werden gehouden om kennis te maken met de Omgevingswet. Het effect van deze nieuwe wet op onze woon-, werk- en leefruimte kan ongehoord groot zijn, met name omdat de burger een dominantere rol in de ruimtelijke ontwikkeling krijgt. Ik noem dit graag ruimtelijke activering. Waardering ook voor Marc ter Horst die de Glazen Globe mocht ontvangen en de sprekers die onze KNAG Onderwijsdag in Den Bosch verrijkten met boeiende en relevante toespraken voor de ruim 900 deelnemers.

*Yves de Boer
voorzitter hoofdbestuur KNAG*

1. Organisatie

1.1 KNAG

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) is in 1873 opgericht. Het doel was het vermeerderen van wetenschappelijke kennis van wereld en aarde. Daarom organiseerde het KNAG tientallen expeditie naar onbekende gebieden. De expeditie werden ook gehouden met oog op commerciële kansen van die gebieden. De authentieke kaarten en originele expeditie-uitrustingsstukken van de expeditie, die het KNAG aan verschillende Nederlandse musea in bruikleen heeft gegeven, getuigen van deze reizen. Alle kaartinventarisaties, objecten, verslagen en foto's hebben geresulteerd in indrukwekkend erfgoed van internationale betekenis. Sinds de noodzaak tot verkenning van onbekende gebieden afnam, concentreert het KNAG zich op Nederlandse geografen en op geografie in Nederland. Nu is het KNAG een professionele vereniging met ruim 2700 leden, zie bijlage I.

Het doel van het KNAG is het bevorderen van geografische wetenschapsbeoefening en het opwekken van belangstelling voor resultaten ervan. Het KNAG vormt het belangrijkste netwerk voor geografen en is de vakvereniging voor het aardrijkskundeonderwijs in Nederland. Het biedt plek voor discussies en activiteiten tussen geografen werkzaam in wetenschap, onderwijs, bestuur, beleid en bedrijfsleven. Het KNAG onderhoudt contact met organisaties die belang hebben bij geografische wetenschappen en het aardrijkskundeonderwijs.

Het KNAG publiceert twee tijdschriften: *Geografie*, het Nederlandse tijdschrift voor geografen die op de hoogte willen

blijven van een breed scala aan aardrijkskundige onderwerpen; en het wetenschappelijke, Engelstalige *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* (TESG), een gerenommeerd *peer reviewed* tijdschrift. Via de website geografie.nl deelt het KNAG nieuws, opinie en kennis met een breed publiek. Jaarlijks organiseert het KNAG daarnaast de KNAG Onderwijsdag voor aardrijkskundeleraars. Dit evenement is met ruim 900 bezoekers de grootste bijeenkomst voor het aardrijkskundeonderwijs in Nederland. Ook organiseert het KNAG elk jaar andere activiteiten, zoals een excursie of lezing. Verder maakt het KNAG zich sterk met tal van projecten om relevante ontwikkelingen in de maatschappij en in de beroepspraktijk te koppelen met het vak aardrijkskunde.

Visie

Leefgebieden van de mens en de natuurlijke omgeving staan onder toenemende druk en de onderlinge samenhang in Nederland, Europa en de wereld wordt steeds belangrijker: wij krijgen steeds meer met elkaar te maken op onze eigen aarde en in onze eigen wereld, nabij en veraf.

Missie

Fungeren als ontmoetingsplatform voor leden en geïnteresseerden voor uitwisseling van ideeën, kennis en informatie over aardrijkskunde/geografie. Laten zien van de betekenis ervan aan politiek, pers, publiek opdat mensen rekening houden met elkaar en met de natuurlijke omgeving.

1.2 Bestuur

Het bestuur van het KNAG bestaat uit zes geografen met diverse achtergronden binnen praktijk, wetenschap en onderwijs. Zij komen regelmatig bijeen of hebben contact om het beleid van de vereniging te bespreken, lopende zaken door te nemen en doelstellingen voor de toekomst te bepalen.

Yves de Boer	voorzitter
dr. Johan Post	penningmeester
prof. dr. Tine Béneker	
Hermen Borst	
dr. Wim Hoek	
Roeland van Westerop	

1.3 Medewerkers bureau

De dagelijkse werkzaamheden van het KNAG worden uitgevoerd door de medewerkers op het bureau.

Kellie Bocxe	GeoWeek/medewerker onderwijs (tot 1 april 2019)
Marcel Broekhuizen	financieel en administratief medewerker
Martijn Gerritsen	redactie-assistent TESS
Annelet Harts-Broekhuis	vrijwilliger archief
Michiel van Houtum	Geo Future School (tot 1 september 2019)
Gemmeke van Kempen	eindredacteur <i>Geografie</i>
Anne de Klerk	onderwijscoördinator
Ronald Kranenburg	hoofd- en beeldredacteur <i>Geografie</i>
Anna Nauta	administratief medewerker
Marloes Pouw (per 1 maart 2019)	vervangend onderwijscoördinator/medewerker onderwijs
Eelko Postma	directeur-secretaris
Nick Wenneker	Geo Future School/medewerker onderwijs
Florien Willems	webredacteur geografie.nl

1.4 Archief, kaarten- en atlasbeheer

In 1967 fuseerde het KNAG met de Geografische Vereniging in Nederland en de Nederlandse Vereniging voor Economische en Sociale Geografie. Het omvangrijke KNAG-archief over de periode 1873-1967 werd in 1990 opgenomen in Het Utrechts Archief (voormalig Rijksarchief Utrecht).

Beschikbare stukken betreffende de twee fusiegenoten zijn als gedeponeerde archieven in de inventarisbeschrijving opgenomen (Rijksarchief Utrecht, Inventaris nr. 74).

De opeenvolgende verhuizingen van het KNAG-bureau maakten het noodzakelijk het KNAG-archief vanaf 1968 ook te ordenen en deponeren bij het Utrechts Archief. Een deel van de stukken over de periode 1967-1987 is daar al

ondergebracht. Het is de bedoeling dat alle andere stukken en die over de vervolgperiode tot 2003 voor het 150-jarig KNAG-lustrum zijn geordend, beschreven en verhuizen naar een definitieve plek aan de Alexander Numankade 199 in Utrecht.

De kaarten- en atlascollectie van het KNAG is ondergebracht bij Allard Pierson / Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Reinder Storm is conservator van de collectie. In 2019 waren KNAG-kaarten te zien op de tentoonstelling *Het universum van Amsterdam* in het Koninklijk Paleis.

1.5 KNAG Afdelingen, Commissies en Kringen

Onder het KNAG vallen afdelingen, kringen en commissies. Deze richten zich op een bepaald thema binnen de geografie of binnen het KNAG, of zijn actief in een specifieke regio.

Adviescommissie Aardrijkskundige Namen in Nederland (AANiN)

prof. dr. Ferjan Ormeling – voorzitter
Nico Bakker – secretaris
Gerald van Berkel
Jasper Hogerwerf
Frank van den Hoven
prof. dr. Arend Quak
dr. Tjeerd Tichelaar
prof. dr. Arjen Versloot

Afdeling Historische Geografie

Mark Bokhorst
Hans Renes

Bestuur Afdeling Onderwijs (BAO)

Roeland van Westerop – voorzitter
Anne de Klerk – secretaris
Marloes Pouw – vervangend secretaris
dr. Mathijs Booden
Judith Peeters
Wesley Poort (per mei)
Alieta Hansum
Rianne Tolsma (tot de zomer)
Kimberley Vonk
Jacqueline van der Westen

Commissie Glazen Globe (jury)

Daphne Rijborz – voorzitter
Wouter van den Berg
Marieke Kleinhuis
Marca Wolfensberger

Kascontrolecommissie 2018

Peter Lucas
Rob Paijmans

Kring Amsterdam

Henk Roelofsen – voorzitter/secretaris
Karel Buysrogge – penningmeester
Els Willems
Aemilia de Koningh
Kees Boerhout

Kring Oost

Arjan Hoogendoorn – voorzitter
Ursula Linthorst – secretaris
Ingrid Hutten – penningmeester
Nathan Woud

Kring Utrecht

Yvonne Damen – voorzitter
Maarten Kimmel – secretaris
Frida den Hartog-Koet – penningmeester
Maja Niemeyer-Wallis

1.6 Samenwerkingsverbanden

Het KNAG neemt deel aan en ondersteunt een aantal verenigingen en stichtingen.

EUGEO

Het KNAG is lid van EUGEO, het samenwerkingsverband van geografische genootschappen in Europa.

In 2019 vond half mei de tweejaarlijkse conferentie van alle aangesloten geografische verenigingen plaats in het Ierse Galway, met als thema 'Re-imagining Europe's future societies and landscapes'.

Het KNAG verzorgt de financiële administratie voor EUGEO.

Dr. Leo Paul is KNAG-vertegenwoordiger en penningmeester van het samenwerkingsverband.

FEGOO

Stichting Fonds voor Europees Geografisch Onderzoek en Onderwijs (FEGOO) ondersteunt de wetenschappelijke beoefening van de geografie van Europa. Bijvoorbeeld comparatief onderzoek van steden/regio's binnen Europa, thema's gerelateerd aan de Europese instellingen (EU, Raad van Europa e.d.) en thema's over de relatie van Europa met de rest van de wereld. FEGOO doet van tijd tot tijd een oproep voor aanvragen voor een beurs of subsidie voor wetenschappelijke onderzoeks- en onderwijsactiviteiten op het gebied van de geografie en/of planologie van Europa.

Het werk van de stichting vindt plaats onder auspiciën van het KNAG.

In 2019 zijn geen beurzen of subsidies uitgereikt.

IGU

De International Geographical Union (IGU) is een internationale, niet-gouvernementele, professionele organisatie met als doel de ontwikkeling van het vakgebied van de geografie.

De IGU wordt geleid door een Uitvoerend Comité. Voor de periode 2018-2020 is em. prof. Yukio Himiyama van de Hokkaido University of Education in Japan de voorzitter en dr. Joos Droogleever Fortuijn (UvA) de eerste vicevoorzitter. De meeste IGU-activiteiten worden voorbereid en uitgevoerd door ruim dertig commissies en een aantal taakgroepen. Traditioneel zijn Nederlandse geografen daarbinnen actief.

Op dit moment is dr. Thomas Krafft, (Maastricht University) co-voorzitter van de Commissie Health and Environment en dr. Virginie Mamadouh (UvA) co-voorzitter van de Commissie Political Geography. De nationale vertegenwoordigingen bij de IGU zijn de nationale comités. Het Nederlandse IGU Comité (IGU-Nederland) wordt thans geleid door dr. Niels Beerepoot (UvA). Het KNAG ondersteunt de activiteiten van IGU Nederland.

Studieverenigingen

Het KNAG werkt samen met geografische studieverenigingen in Nederland. Daar waar het kan spannen de verenigingen en KNAG zich samen in om het belang van geografie/aardrijkskunde te laten zien, te behartigen en elkaars netwerken te verbinden.

In 2019 ontvingen Ibn Battuta (RUG), GeoVUsie (VU), Mundus (RU), Pyrus (WUR), Sarphati (UvA), Spectrum (UvA), UAV (UU), V.U.G.S. (UU) een sponsorbedrag van het KNAG en 10 euro per aangemeld lid, in ruil voor promotie van het KNAG-lidmaatschap.

Ook ondersteunde het KNAG het Nationaal Geografisch Planologisch Symposium (NGPS), een gezamenlijk initiatief van verschillende

studieverenigingen, en de Aardwetenschappelijke Loopbaandag nog apart financieel. Het KNAG stelde verder nummers van *Geografie* beschikbaar om uit te delen bij symposia, congressen en excursies.

De Vakvereniging Fysische Geografie

De Vakvereniging Fysische Geografie (VVFG) bestaat in 2021 25 jaar. Al sinds de oprichting werkt de VVFG nauw en prettig samen met het KNAG, eerst als onderdeel van het KNAG en de laatste jaren als onafhankelijke vereniging. Het belangrijkste doel van de VVFG is fysisch geografen uit het onderwijs, het onderzoek, de uitvoering en het beleid bij elkaar brengen en zo kennis te delen. Dit om gezamenlijk te laten zien wat de meerwaarde van fysische geografie is ten aanzien van maatschappelijke

vraagstukken. Maar ook om te laten zien hoe interessant en boeiend het vakgebied is. De VVFG doet dit onder andere door lezingen en excursies te organiseren alsmede een jaarlijks symposium.

Het KNAG werkt samen met de VVFG door wederzijdse promotie van activiteiten en door artikelen uit *Geografie* te koppelen aan VVFG-activiteiten. De VVFG verzorgt ook jaarlijks een workshop of excursie op de KNAG Onderwijsdag.

Meer informatie over de VVFG:

vvfg.wordpress.com/vvfg.

WLO

Het KNAG beheerde in 2019 de leden- en financiële administratie voor de Werkgemeenschap voor Landschapsonderzoek (WLO).

1.7 Medailles

Het KNAG kent twee eremedailles: de Plancius- en de Vethmedaille. De Planciusmedaille is bestemd voor personen die zich in het bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de geografie. De Vethmedaille eert personen die een grote bijdrage hebben geleverd aan de geografie, en met name voor activiteiten binnen het genootschap. Beide medailles zijn vernoemd naar grote geografische voormannen: Petrus Plancius en Pieter Johannes Veth. In 2019 zijn drie onderscheidingen uitgereikt.

Trudy Elenaar ontving de *Bronzen Vethmedaille* voor haar buitengewone inspanning voor het KNAG en het schoolvak aardrijkskunde.

Rob van der Vaart ontving de *Zilveren Vethmedaille* voor zijn betrokkenheid bij het KNAG – hij was de eerste KNAG-hoogleraar Onderwijsgeografie –, zijn eigen kijk op de wetenschap, het sterk maken voor de goede relatie tussen de wetenschappelijke geografie en de schoolaardrijkskunde en de breed inhoudelijke bijdragen aan mondiale vorming. Rob is nu ook voorzitter van de 150 jaar KNAG-commissie.

Henk Ottens ontving de *Planciusmedaille*. Henk is een belangrijk man voor de geografie in zowel binnen- als buitenland. Hij verzette veel werk op de Universiteit Utrecht en andere plekken, leverde belangrijke bijdragen aan visitaties bij verschillende geografische instituten, was voorzitter van EUGEO, EGIS en IGU.

Op geografie.nl/knag/organisatie/onderscheidingen staat een lijst met alle uitgereikte onderscheidingen.

2. Activiteiten algemeen

2.1 KNAG-activiteiten

ALV en KNAG-lezing Viering 145 jaar KNAG

14 mei

De jaarlijkse ALV was in 2019 gekoppeld aan een bijzonder moment: de *viering van 145 jaar KNAG*. Het eigenlijke jubileumjaar was 2018, maar door drukte rond de verhuizing van het KNAG en de latere beschikbaarheid van de nieuwe huisvesting van de Faculteit Geowetenschappen is de viering uitgesteld tot voorjaar 2019. Het programma met daarin een bezoek aan de kaartenzaal van de Universiteitsbibliotheek Utrecht, een rondleiding door de nieuwe gebouwen van faculteit Geowetenschappen en een indrukwekkende *KNAG-lezing* door Kim Cohen over zeespiegelstijging trok veel geïnteresseerden. Tijdens de borrel in de prachtige Serre van de Botanische Tuinen van de Universiteit Utrecht stond nog een verrassing op het programma: drie *bijzondere medailles* werden uitgereikt, zie alinea 1.7 van dit verslag.

Vorbereiding 150 jaar KNAG

In 2019 is een werkgroep gestart die de kar gaat trekken voor de viering van 150 jaar KNAG. Dat moet uiteraard een mooi lustrum gaan worden. In kleine kring zijn wat eerste gedachten ontwikkeld en die zijn getoetst bij het hoofdbestuur en het bestuur van de afdeling onderwijs. De oorsprong van het Genootschap indachtig, wil de commissie '*expeditie*' en '*ontdekken*' een centrale plaats geven. Zo'n thema kan op uiteenlopende manieren worden uitgewerkt: in lustrumactiviteiten op scholen, een wetenschappelijk symposium of een publieksevenement. De commissie bestaat uit Rob van der Vaart (vz.), Eelko Postma en Hermen Borst.

2.2 Activiteiten van Kringen en Afdelingen

AaniN

In 2019 heeft de commissie AaniN in twee gevallen advies uitgebracht, namelijk bij de fusie van de gemeenten Uden en Landerd (werknaam Maashorst) en bij de fusie van de gemeenten Heerhugowaard en Langedijk. Daarnaast is er veel tijd geïnvesteerd in een hernieuwde poging de spelling van Nederlandse plaatsnamen aan te passen aan de vigerende spellingsvoorschriften. Daartoe is in eerste instantie een voorstel uitgewerkt om de spelling van de afgeleide namen met de voorschriften in overeenstemming te brengen (bijvoorbeeld Hollandse in plaats van Hollandsche). Daartoe is overleg opgestart met het Kadaster, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Dienst der Hydrografie, de Veiligheidsregio's, Rijkswaterstaat, in het kader van het Beraad voor GeoInformatie.

Kring Amsterdam

- Excursie naar hotel Jakarta op Java-eiland
23 januari
- Lezing over tornado's door meteoroloog Wilfred Janssen
20 februari
- Lezing over de oude en nieuwe zeesluizen in IJmuiden door Cor Oudenrijn
27 maart
- Lezing over de stegen van Amsterdam door Herbert van Hasselt
12 april

- Fietsexcursie door 't Gooi door Kees Boerhout
25 mei
- Weekendexcursie naar het Groene Hart, Oudewater en Schoonhoven
7 & 8 juni
- Fietsexcursie naar Nieuweramstel door Erik Swierstra
29 juni
- Wandeling over het Rokin aan de hand van oude stadskarten door Reinder Storm
20 september
- Lezing over de ontwikkeling van Amsterdam door Jeroen Slot
25 september
- Lezing over de Bellamybuurt door Minke Wagenaar
29 oktober
- Lezing over klimaatveranderingen door Hans de Jong
20 november
- Lezing over de Khmercultuur in Thailand en Cambodja door Henk Roelofsen
4 december

Kring Utrecht

- Lezing over de mislukte modernisering van de Russische economie door Leo Paul
12 maart
- Fietstocht over de voormalige vliegbasis Soesterberg
28 september

3. Activiteiten onderwijs

3.1 Onderwijslobby

3.1.1 Belangenbehartiging

Curriculum.nu

Curriculum.nu is een overheidsinitiatief om een nieuw curriculum te ontwerpen voor basis- en voortgezet onderwijs. Negen ontwikkelteams zijn in het voorjaar van 2018 aan de slag gegaan om te bepalen wat leerlingen moeten kennen en kunnen. In elk ontwikkelteam zijn leraren vertegenwoordigd van het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. In de ontwikkelteams van de leergebieden Mens & Maatschappij, Mens & Natuur en Burgerschap zijn aardrijkskundedocenten vertegenwoordigd.

In mei 2019 werden de conceptvoorstellen van de verschillende ontwikkelteams van Curriculum.nu opgeleverd. Voor de leergebieden Mens & Maatschappij, Mens & Natuur, Burgerschap en Digitale geletterdheid heeft het KNAG commentaar ingestuurd. Uiteindelijk is in oktober 2019 het eindproduct aan de minister gepresenteerd. Het KNAG heeft daarop gereageerd met een brief waarin gesteld werd dat er interessante aanknopingspunten in zaten maar dat het nog niet goed genoeg was, zie brief A.

Er zijn naar aanleiding van de conceptvoorstellen en het eindproduct veel bijeenkomsten geweest voor Curriculum.nu, met name voor het leergebied Mens & Maatschappij. In het najaar van 2019 heeft het KNAG op verzoek van Curriculum VO een advies gegeven over hoe aardrijkskunde kan bijdragen om de doelstellingen van de curriculumherziening te verwezenlijken in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, zie brief B. Alle reacties zijn eveneens terug te vinden op geografie.nl/onderwijs/belangenbehartiging/curriculumnu.

3.1.2 Vertegenwoordiging

Diverse medewerkers en vrijwilligers zetten zich in als vertegenwoordiger van het KNAG bij andere organisaties.

Atlantische Onderwijscommissie:
Frederik Oorschot

Platform VVVO: Bart Vermeulen, Knillis van der Schaaf (per najaar 2019) en Eelko Postma (vanuit KNAG)

CvTE-vakcommissie vmbo: Bram Kluiters en Tijmen Roseboom

CvTE-vakcommissie havo/vwo: Jos Oostveen

Vaksectie NLT bij NVON: *vacant in 2019*

3.2 KNAG Onderwijsactiviteiten

Pabo-netwerkdagen

maart en oktober

In 2019 zijn er twee pabo-netwerkdagen geweest. Op 13 maart op de Hogeschool Utrecht over onder andere buiten leren en veldwerk, de bouwstenen van Curriculum.nu, het onderzoek van Marian Blankman en Marc ter Horst gaf een boekbespreking over *Palmen op de Noordpool*.

Op 2 oktober werden de pabo-docenten ontvangen door hun collega's van de Thomas More hogeschool in Rotterdam. 's Morgens waren er workshops over (bord)spellen in de klas en storymaps (ArcGIS). Na een bezoek aan de DakAkker en een waterplein gaf Andreas Boonstra een presentatie over creatief lesgeven.

Op beide dagen waren zo'n vijftien deelnemers. Dit is een relatief kleine groep, maar de docenten geven aan de netwerkdagen waardevol te vinden alleen de dagen niet altijd in te kunnen passen in de roosters.

Examenbesprekingen

mei

Na de centrale examens aardrijkskunde, eerste tijdvak, zijn 39 regionale examenbesprekingen gehouden, met in totaal meer dan 353 deelnemers. Bij de landelijke besprekingen (vmbo 17 mei, vwo 20 mei, havo 23 mei,) waren vertegenwoordigers van de regionale besprekingen aanwezig. De nakijkadviezen zijn kort na de landelijke besprekingen op de website van het KNAG gepubliceerd en zo nodig zijn opmerkingen bij vragen ingestuurd aan het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Tijdens en direct na de examens is de examenpagina op de website door 7050 bezoekers bekeken. Docenten in het land maken veel gebruik van de adviezen bij de correctievoorschriften.

GeoWeek

3 t/m 7 juni

Van 3 t/m 7 juni 2019 vond de dertiende editie van de GeoWeek plaats. Het doel van de GeoWeek is leerlingen in de leeftijd van 10 tot 15 jaar enthousiast te maken voor de verschillende toekomstmogelijkheden binnen de geosector. Hierbij draait het om de meer praktische en technische kanten van het vakgebied. De thema's bodem, water en geo-informatie staan altijd centraal. Daarnaast werden er verschillende expedities rondom duurzaamheid en klimaat aangeboden. Professionals in de geosector tonen de deelnemers de praktijk van bodem, water en geo-informatie. Leerlingen komen zo al vroeg in aanraking met de mogelijkheden binnen het werkveld zodat het nog hun profiel/beroepskeuze kan beïnvloeden. Tijdens de GeoWeek staat 'zelf doen' voorop. Het bedrijf of instelling bedenkt en maakt zelf de expeditie en kan hierbij voor advies over de (aansluiting bij de) onderwijspraktijk bij het KNAG terecht. In totaal zijn 5000 leerlingen, verspreid over heel Nederland, uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs en klas 1 tot en met 3 van het voortgezet onderwijs op expeditie geweest met aardrijkskunde. Dit zijn er bijna 2000 minder dan in 2018, maar nog steeds 400 meer dan in 2017. Het aantal deelnemende bedrijven in 2019 was 97, dat zijn er 15 meer dan in 2018 en 41 meer dan in 2017. Er waren opvallend veel bedrijven zonder expeditie dit jaar (18). Dit heeft waarschijnlijk te maken met de sterke groei van het aantal deelnemende bedrijven ten opzichte van een daling van het aantal ingeschreven leerlingen.

De verdeling van de soorten expedities over gastlessen, bedrijfsbezoeken en veldwerk is vergelijkbaar met voorgaande jaren:

- Gastlessen in de klas (GeoProf)
41 procent;
- Bedrijfsbezoek (GeoBedrijf)
37 procent;
- Expeditie op locatie
(GeoVeldwerk)
22 procent.

De GeoWeek 2019 werd gefinancierd door verschillende partijen: het Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), het Kadaster en het Ministerie van Infrastructuur/ Waterstaat en de Unie van Waterschappen/Leer Ons Water Kennen.

KNAG Onderwijsdag

8 november

Dit jaar was de Onderwijsdag met als thema *De kracht van... aardrijkskunde!* op vrijdag 8 november in 1931 Congrescentrum in Den Bosch. De plenaire sprekers waren Floris Alkemade (rijksbouwmeester) over Panorama Nederland, Tine Béneker (hoogleraar geografie en onderwijs) over krachtige kennis en tot slot Jan Smit (emeritus hoogleraar paleontologie en stratigrafie) over Tanis, een unieke vindplaats van de slachtoffers van de meteorietinslag bij Chicxulub.

Het Panorama Nederland was ook fysiek aanwezig in een van de zalen van het congrescentrum en docenten konden 'naar binnen lopen' en een blik op een mogelijke toekomst van Nederland werpen.

Er waren ruim 900 deelnemers en samen met sprekers en standhouders vulden zo'n 1000 mensen het congrescentrum. De oudste deelnemer was 72 jaar, de jongste 16 jaar. 60 procent van de aanwezigen was man, 40 procent vrouw. De helft van de deelnemers was onder de 40 jaar oud.

Na het plenaire programma waren er veel deelsessies om uit te kiezen, waaronder excursies in de omgeving, zoals een natuursteenwandeling door het centrum van Den Bosch en een rondleiding door de Mengfabriek, waar ooit veevoeder gemengd werd maar nu ondernemers ruimtes huren en zoveel mogelijk aan een circulaire economie proberen te voldoen.

3.3 Prijzen onderwijs

KNAG Werkstukwedstrijd

In 2019 was de vierde editie van de KNAG Werkstukwedstrijd. Docenten konden tot 1 april 2019 profielwerkstukken indienen van leerlingen die een geografisch onderwerp behandelden. Het Bestuur afdeling Onderwijs van het KNAG vormde de jury en koos uiteindelijk drie winnaars uit. Het beste sociaal geografische werkstuk werd geschreven door Floris Behnke en Max Olzheim van het Canisius College Nijmegen over *Amsterdam: reguleren van bezoekersstromen*. Idske Vermaat van het Gymnasium Bernrode in Heeswijk-Dinther schreef het beste fysisch geografische werkstuk over klimaatverandering en het effect op de Nederlandse akkerbouw. En het profielwerkstuk over het songfestival van Elianne Moene, CSG Het Streek in Ede, won de originaliteitsprijs. Idske Vermaat heeft voor geografie.nl op basis van haar profielwerkstuk een artikel geschreven. Op geografie.nl/werkstukwedstrijd staat het juryrapport.

Excellente leerling

Haalt een examenleerling een 9,0 voor het CE aardrijkskunde of een 9,0 op de eindlijst? Dan kan de docent voor deze leerling een oorkonde excellente leerling aanvragen bij het KNAG. De oorkonde is in 2019 vernieuwd en er zijn maar liefst dertig oorkondes verzonden. Docenten kunnen de oorkonde aan de leerling overhandigen, bijvoorbeeld tijdens de diploma-uitreiking.

Glazen globe

De Glazen Globe, de tweejaarlijkse prijs voor het beste aardrijkskundige jeugdboek, is op 27 september uitgereikt aan Marc ter Horst voor zijn boek *Palmen op de Noordpool*. De jury prijst het boek aan als een *must read*, voor kinderen vanaf 10 jaar maar evengoed voor volwassenen. Ter Horst presenteert klimaatverandering op een originele manier. Door zijn onuitputtelijke feitenkennis en humoristische schrijfstijl weet de auteur ook oudere lezers moeiteloos te boeien.

Ter Horst werd tijdens een schoolbezoek overvallen met de prijs. De groepen 8 van Daltonschool Klaverweide in Noordwijk hadden keurig geheim gehouden dat de prijs uitgereikt zou worden. Ook konden ze feilloos aangeven waarom *Palmen op de Noordpool* een goed boek is en de prijs verdiende. Op de KNAG Onderwijsdag was Marc ter Horst aanwezig om zijn boeken te signeren.

Het volledige juryrapport staat op de website geografie.nl/onderwijs/onderscheidingen/glazen-globe/bekroonde-boeken.

3.4 Onderwijssamenwerking

Regionale bijeenkomsten watereducatie

Tijdens regionale bijeenkomsten bij de waterschappen in huis werden docenten geïnformeerd over de module 'Wateroverlast', zie alinea 3.5, en kregen zij van medewerkers van het waterschap actuele informatie over hun werk(gebied). Bijvoorbeeld over gevolgen van droogte tijdens de zomer 2018 of hoe het waterschap afspreekt met alle betrokkenen hoeveel water er weggepompt wordt. De bijeenkomsten waren 26 maart bij Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in Heerhugowaard, 17 april bij Hoogheemraadschap Rijnland in Leiden en 18 april bij Waterschap Zuiderzeeland in Lelystad.

De Unie van Waterschappen financierde de bijeenkomsten.

Regionale bijeenkomsten Omgevingswet

In het kader van het programma 'Aan de slag met de Omgevingswet' zijn twee regionale bijeenkomsten / nascholingen over de Omgevingswet voor docenten georganiseerd. Op 27 november door de Hogeschool van Amsterdam gevolgd door de Hogeschool Rotterdam op 11 december. Op de bijeenkomsten werden de docenten voorgelicht door medewerkers van de gemeentes over wat de Omgevingswet eigenlijk inhoudt en welke wijzigingen en kansen deze nieuwe wet geeft. Er werd gesproken over hoe je hiermee aan de slag zou kunnen tijdens de lessen. Ook werd het spel *Buurtje bouwen* gespeeld, m.b.v. een educatieve app wordt lokale inrichting van de ruimte nagespeeld, met de grote hoeveelheid aan belangen hierin verwerkt.

De bijeenkomsten zijn gefinancierd door het programma 'Aan de slag met de Omgevingswet'.

GEObattle

GEObattle is een aardrijkskundige wedstrijd voor leerlingen uit groep 8, die georganiseerd wordt door een school uit het voortgezet onderwijs. Een school uit het voortgezet onderwijs (vaak de aardrijkskundesectie) nodigt basisscholen uit de omgeving uit om een team af te vaardigen voor de GEObattle. Tijdens de wedstrijdmiddag spelen de leerlingen vijf geografische battles. Dit zijn aardrijkskundige vraagstukken waarbij kennis, vaardigheid, creativiteit en doortastendheid centraal staan. Het beste team uit de regio kan de school vertegenwoordigen op het NK GEObattle, dat in 2019 een tweede, succesvolle editie kende. Er streden 160 leerlingen van 16 verschillende scholen om de titel. GEObattle is een zelfstandig initiatief, het KNAG is hoofdsponsor.

Aardrijkskunde Olympiade

De Aardrijkskunde Olympiade wordt elk jaar georganiseerd door het bestuur van de Stichting Aardrijkskunde Olympiade Nederland. Het is een wedstrijd voor bovenbouw havo/vwo-leerlingen die interesse hebben in het vak aardrijkskunde. Leerlingen strijden om de beste aardrijkskundeleerling van Nederland te worden.

Bijna zeventuizend leerlingen uit heel Nederland deden in 2019 mee aan de voorrondes. De eindronde van de 26ste editie van de Aardrijkskunde Olympiade bij Hogeschool Zeeland in Middelburg leverde vier winnaars op. Jacobus Petersen van het Christelijk Gymnasium Utrecht mag zich de beste aardrijkskunde leerling van Nederland noemen. De gedeelde tweede prijs ging naar Nora Schreuder (veldwerkprijs, Minkema College Woerden) en Vito Tillaart (theorieprijs, Veenlanden College Mijdrecht) en

Brecht Reintsema (het Twickel College Hengelo) won de iGeo-prijs.

Deze vier winnaars

vertegenwoordigden Nederland op de 16e Internationale Geografie

Olympiade (iGeo) in augustus 2019 in Hongkong. Er deden leerlingen uit 43 landen mee.

Het KNAG sponsort de Aardrijkskunde Olympiade.

3.5 Lesmodules en onderwijsproducten

Water op het schoolplein: module 'Wateroverlast'

Naast de lesmodule over overstromingen omvat *Water op het schoolplein* nu ook voor meerdere waterschappen de module 'Wateroverlast'. In vier lessen worden leerlingen in de onderbouw bewust gemaakt van de wijze waarop het watersysteem in hun eigen omgeving is ingericht en welke problemen er kunnen optreden als er een hoosbui valt. Tevens is er aandacht voor de maatregelen die gemeenten en bewoners kunnen nemen om de kans op wateroverlast te verkleinen.

Lesmateriaal op website

Het lesmateriaal dat op de website te vinden is, is in 2019 opgeschoond en sterk uitgebreid. Bij de lijst met materialen is toegevoegd om wat voor soort opdracht het gaat en voor welke leerjaren het bedoeld is.

Van studenten van de Interfacultaire Lerarenopleiding van de UvA ontving het KNAG in 2019 allerlei leuke opdrachten om als lesmateriaal aan docenten aan te bieden. Onder andere expertopdrachten, GIS-opdrachten, rollenspellen en een *escape the classroom* met het serieuze thema 'bloedmobieltjes'. Voor alle KNAG-leden is dit materiaal beschikbaar door in te loggen op geografie.nl.

3.6 Geo Future School

In 2019 heeft Geo Future School (GFS) zich verder ontwikkeld.

Op vrijdag 11 oktober zijn vier scholen *volwaardig* Geo Future School geworden en kregen het bijbehorende predicaat uitgereikt uit handen van hoogleraar Geografie & Onderwijs en tevens KNAG-bestuurslid Tine Béneker. Het gaat hier om het Gymnasium Apeldoorn, Het Streek in Ede, Montessori Lyceum Groningen en het St. Bonifatiuscollege in Utrecht. Zij hebben laten zien dat zij Geo Future School hebben ingebed in hun schoolstructuur.

Naast deze volwaardige scholen hebben zich het afgelopen jaar vier nieuwe scholen aangesloten en zijn er vijf scholen gestopt. Deze scholen gaven aan te weinig tijd te hebben om GFS goed te kunnen inbedden in de schoolstructuur. Op 1 september 2019 telde Nederland 31 Geo Future Scholen.

Volgens de in het begin van het schooljaar 2018-2019 opgezette structuur werden de scholen binnen vijf regio's ondersteund, waarbij elke regio door één of twee onderwijsdeskundigen werd bijgestaan.

- Regio noord: Emiel Mulder
- Regio zuid-oost: Katie Oost
- Regio Utrecht/Rotterdam: Alienke Jansen en Hans Palings (half 2019 vervangen door Tim Favier)
- Regio midden-oost: Erik Bijsterbosch
- Regio Amsterdam-Den Haag: Mathijs Booden en Marcus Eshuis

Daarnaast was Erik Bijsterbosch landelijk coördinator/programmamanager voor het geven van structuur aan de inhoud en organisatie van GFS en afstemming met en tussen regiocoördinatoren.

Het KNAG-bureau bood administratieve, financiële en redactionele ondersteuning voor formats, zorgde voor certificering en het beschikbaar stellen van de modules, organiseerde nascholingen en

hield de website geofutureschool.nl bij. In 2019 werden negen nieuwe modules ingediend, meer dan in de vorige jaren. Door een heldere structuur voor het maken en beoordelen van modules, is er voor scholen meer houvast gecreëerd en maakt het de latere beoordeling door de KNAG-onderwijsdeskundigen een stuk eenvoudiger.

Het GFS-concept werd op scholen verschillend aangepakt. Zo had het Streek in Ede Geo Future als schoolvak op de lessentabel staan en zetten andere scholen GFS juist weer in tijdens projectweken. Meer informatie over GFS is te vinden via de website geofutureschool.nl.

Promotie en nascholingen

De eind 2018 gelanceerde website is in 2019 verder ontwikkeld en biedt naast exclusieve toegang voor de modules nieuws rond en alle informatie over Geo Future School.

De Geo Future School flyer is vernieuwd en tijdens de KNAG Onderwijsdag op 8 november uitgedeeld aan alle deelnemers.

Op 3 april (Kadinsky College Nijmegen) en op 3 december (St. Bonifatiuscollege Utrecht) vonden de landelijke nascholingen plaats. Bij deze laatste nascholing waren gastsprekers Tim Favier (UU) en Tom Kuijpers (ESRI Nederland) aanwezig voor een workshop over GeoICT. Daarnaast verzorgden verschillende docenten en leerlingen van het St. Bonifatiuscollege een workshop over de wijze waarop GFS op school is geïmplementeerd. Masterstudent (en tevens KNAG-medewerker) Martijn Gerritsen trapte de tweede workshopronde af met een workshop over toekomstdenken binnen de GFS. In de andere workshopzaal was er gelegenheid voor intervisie.

Op donderdag 31 oktober 2019 vond onder de noemer 'Eigen-wijze curriculumontwikkeling' een symposium plaats van het Profielenberaad. GFS is lid van dit landelijk netwerk van veertien profielorganisaties. Zo'n 120 docenten, schoolleiders en teamleiders van profielscholen en profielorganisaties, maar ook belangrijke vertegenwoordigers van OCW, de Onderwijsinspectie en uit

onderwijswetenschappen verzamelden zich in Conferentiecentrum Domstad te Utrecht voor inspirerende workshops en lezingen. Katie Oost (lerarenopleider Hogeschool Arnhem Nijmegen en GFS regiocoördinator zuid-oost) en Bram Hamburger (docent en afdelingsleider Gerrit Rietveld College Utrecht) verzorgden een workshop over werkwijzen, schoolvoorbeelden en modules van GFS.

4. Publicaties

4.1 Geografie

Geografie kende in 2019 een ongekend breed spectrum aan onderwerpen. Gebruikmakend van het netwerk van de redactieleden lukte het actuele artikelen te publiceren voor een breed lezerspubliek van geografen. Getrouw de formule van de laatste jaren toonden stafleden van de universiteiten de maatschappelijk relevantie van hun onderzoek. Daarbij werden ook artikelen vervaardigd met studenten. Daarnaast toonden recent gepensioneerde geografen de blijvende betrokkenheid bij het vakgebied door actief te blijven met het schrijven van artikelen. In 2019 probeerde de redactie om, vaker dan in het recente verleden, docenten aan het woord te laten over hun vak en de praktijk van het lesgeven. Ondertussen werd de synergie met de website *geografie.nl* versterkt. Hierop werden aanvullingen op artikelen in het tijdschrift geplaatst, of nieuws aangaande de onderwerpen die in het tijdschrift aan de orde kwamen. Traditioneel domineren sociaal-geografische artikelen in *Geografie*. Sinds 2007 probeert de redactie een evenwichtiger verdeling van het aantal sociaal- en fysisch-geografische artikelen te realiseren. Ook in 2019 lukte het om dankzij redacteuren en auteurs, een groot aantal fysisch-geografische artikelen te plaatsen. De *actualiteit* werd goed benaderd. Dit resulteerde in artikelen over klimaatverandering in Nederland, de ongekend hoge toeristische druk op Amsterdam, de Europese verkiezingen en de commotie rondom het beheer van de Oostvaardersplassen.

Virginie Mamadouh en Herman van der Wusten schreven ook in 2019 meerdere afleveringen van '*Europese kwestie*'. Deze reeks bijdragen over de politiek en praktijk van de Europese Unie loopt onder deze naam sinds 2006. Ook Frank van Dam zette zijn reeks *Fietsland-schappen* voort, Otto Verkoren schreef verder aan zijn reeks *Plaatsen van herinnering in de VS* en Reinder Storm aan *Kaart in beeld*, waarin hij cartografische verrassingen toont uit de KNAG-collectie van Allard Pierson/ Bijzondere Collecties UvA. Helaas verschenen in 2019 geen nieuwe afleveringen meer van Manuel Aalbers' Brussels lof. In juni 2019 verscheen het themanummer '*Virtual reality in de klas*' waarin één van de nieuwe ontwikkelingen in het aardrijkskunde-onderwijs belicht werd. Tim Favier en Mathijs Booden, toonden de lezers diverse mogelijkheden om leerlingen de wereld te tonen zonder het klaslokaal te verlaten. *Dossier Klimaatadaptatie* werd gepubliceerd in september 2019. Henk Donkers en Daan Boezeman toonden aan de hand van recente voorbeelden in het noordoosten van de Verenigde Staten van Amerika en eilanden in de Grote Oceaan drie opties die Nederland heeft om te reageren op zeespiegelstijging door klimaatverandering. '*GIS op school*', het oktobernummer 2019 was het meest omvangrijke thema uit de recente geschiedenis van het tijdschrift. Tim Favier wist auteurs zodanig te inspireren om te schrijven

over dit onderwerp dat de bijdragen haast het gehele nummer vulden. De redactie van *Geografie* kende in 2019 slechts één mutatie. Aan het eind van het kalenderjaar verliet Joop van der Schee, een van de boegbeelden van het aardrijkskundeonderwijs, het tijdschrift. Joop van der Schee trad terug uit de redactie om ruimte te maken voor een volgende generatie. Decennia lang heeft

Joop zorggedragen voor artikelen over de stand van zaken in het onderwijs, onder meer vanuit zijn functie van KNAG-hoogleraar voor het aardrijkskundeonderwijs. De volledige samenstelling van de redactie is te vinden in bijlage II. Alle artikelen zijn te vinden op geografie.nl.

4.2 Geografie.nl

[Geografie.nl](http://geografie.nl) biedt een podium voor nieuws, kennis en opinie uit de wereld van de geografie. De website is gericht op breed publiek: uit het onderwijs, praktijk, journalistiek, politiek, maar ook algemeen geïnteresseerden. Deze website is vier jaar in de lucht en ontving in 2019 bijna 100.000 bezoekers. In mei was een piek van 13.000 bezoekers te zien, te verklaren door de examenbesprekingen die toen online kwamen. In juni en juli daalde het aantal naar 6.000, maar vanaf september bezochten elke maand meer dan 10.000 mensen geografie.nl. Er is nog steeds een stijgende lijn te zien in de bezoekersaantallen, een goed teken! In 2019 leverden de partners Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit van Utrecht, Universiteit van Amsterdam en Radboud Universiteit Nijmegen regelmatig input voor artikelen, vaak betref het onderzoeken die omschreven werden tot journalistiek artikel. De samenwerking met de partners is aan het intensiveren. De webredacteur verzorgde op de Universiteit Utrecht twee workshops populair schrijven: studenten leren hier om hun wetenschappelijke scriptie te vertalen naar een toegankelijk leesbaar verhaal dat op geografie.nl wordt gepubliceerd. Dezelfde workshop werd in 2019 op de Rijksuniversiteit Groningen

verzorgd, voor studenten die schrijven voor het Groningse magazine *Girugten*. *Girugten* en geografie.nl wisselen artikelen uit, waardoor beide platforms een groter publiek bereiken. Dit jaar is ook de samenwerking tussen geografie.nl en TESSG (zie alinea 4.3) uitgebreid: de redactie-assistent vroeg Nederlandse auteurs om hun wetenschappelijke artikel in populair Nederlands op geografie.nl te publiceren. Hierop werd enthousiast gereageerd en via deze weg kwam een aantal mooie kennisverhalen op geografie.nl. Daarnaast werden achtergrondstukken bij geografisch nieuws gepubliceerd. Steeds vaker wisten externe auteurs het platform te vinden en kwamen zij met ideeën voor artikelen. Artikelen uit het tijdschrift *Geografie* worden ook online geplaatst. In 2019 heeft de webredacteur een flinke slag geslagen in het plaatsen van oude artikelen uit *Geografie*, om zo een digitaal archief op te bouwen. Tot en met 2011 terug staan alle artikelen online. In totaal zijn op geografie.nl ruim 1750 artikelen te lezen, waarvan er 210 in 2019 online kwamen. Via de zoekfunctie is over bijna elk geografische onderwerp wel iets te vinden op geografie.nl. Naast nieuws, kennis- en opiniestukken biedt geografie.nl ook informatie over het KNAG en haar activiteiten en een

agenda. In 2019 is ook veel lesmateriaal toegevoegd. Een groot deel van de bezoekers is dan ook docent.

Tegen vergoeding kan op geografie.nl worden geadverteerd, hiervan werd in 2019 door verschillende partijen gebruik gemaakt.

In 2019 bestond de webredactie van geografie.nl uit: Marco Bontje (UvA),

Ronald Kranenburg, Rianne van Melik (Radboud), Leo Paul (UU), Eelko Postma, Ton van Rietbergen (UU), Imre Veen (RUG) en Florian Willems. Daarnaast telt geografie.nl een aantal enthousiaste vaste auteurs die graag meewerken en -denken om de website te vullen, een waardevolle basis!

4.3 TESSG

Het KNAG publiceert in samenwerking met de Britse uitgeverij Wiley het Engelstalige wetenschappelijke journal *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* (TESSG). Het tijdschrift publiceert artikelen over geografisch onderzoek uit de hele wereld. Middels de rubriek *Window on the Netherlands* wordt specifiek aandacht besteed aan Nederlandse onderwerpen.

De redactie bestaat uit onderzoekers van Nederlandse en Belgische universiteiten. De redactieleden beoordelen ingezonden manuscripten op kwaliteit en leggen deze voor aan externe reviewers. De samenstelling van de redactie vindt u in bijlage II.

In 2019 (jaargang 110) zijn vijf TESSG-nummers verschenen. Het eerste, derde en vijfde nummer waren zogeheten *Special Issues*. De eerste speciale uitgave was een *Forum* waarin het in

2001 in TESSG verschenen artikel 'The Changing State of Gentrification' door een aantal onderzoekers opnieuw werd belicht. *Segregatie* was het onderwerp van de tweede special TESSG-uitgave, dat 'Measuring Segregation: Challenges, Innovations and Future Directions' als titel had. De derde speciale uitgave bevatte een serie artikelen *over 'etnisch ondernemerschap'* in de stad ('Special Issue on the Urban Politics of Ethnic Entrepreneurship'). Verder kwamen er in 2019 twee reguliere nummers uit. De impact factor is een indicator voor de mate waarin een journal in de voorgaande twee jaar geciteerd werd in artikelen in andere tijdschriften. De impact factor van TESSG voor 2019 is ten opzichte van 2018 met 0,203 gestegen naar 0,856. Hopelijk lukt het om deze waarde in 2020 vast te houden.

4.4 Digitale nieuwsbrieven

Het KNAG houdt leden en andere geïnteresseerden regelmatig op de hoogte van nieuws uit de vereniging en de wereld van het aardrijkskunde-onderwijs door middel van de Nieuwsbrief KNAG & Onderwijs (1500

abonnees). Ook wordt de Nieuwsbrief geografie.nl verstuurd, waarmee de beste artikelen van geografie.nl onder de aandacht worden gebracht aan de 1650 abonnees.

4.5 Sociale media

Via sociale media blijft het KNAG in contact met haar leden en andere geïnteresseerden. Met sociale media wordt aandacht gegenereerd voor de activiteiten van het KNAG, de artikelen van geografie.nl en aardrijkskundig nieuws.

Door meerdere accounts te gebruiken, weet het KNAG verschillende interessegroepen te bereiken. Hier een overzicht van het aantal volgers per sociale media-account.

Facebook:

KNAG	1350
geografie.nl	725
Geo Future School	130
GeoWeek	150

Twitter:

@knag	1350
@geografieNL	640
@GeoFutureSchool	355
@Geo_Week	150
@tesg_journal	300

LinkedIn-groepen:

KNAG	1460
GeoWeek	230

Bijlage I KNAG-leden en tijdschriftabonnees

Datum	15-1-2016	15-1-2017	15-1-2018	15-1-2019	15-1-2020
Categorie					
lid zonder tijdschrift	102	98	94	88	84
lid zonder tijdschrift reductie	14	13	10	9	9
lid zonder tijdschrift student	0	0	0	0	0
totaal aantal leden zonder tijdschrift	116	111	104	97	93
lid met <i>Geografie</i>	1432	1435	1451	1401	1358
lid met <i>Geografie</i> reductie	664	640	615	605	605
lid met <i>Geografie</i> student*	381	405	462	451	523
lid met <i>Geografie</i> en TESH	94	86	80	69	71
lid met <i>Geografie</i> en TESH reductie	22	24	20	19	20
lid met <i>Geografie</i> en TESH student	50	59	53	50	55
aantal leden met abonnement <i>Geografie</i>	2643	2649	2681	2595	2632
lid met TESH	8	6	6	7	5
lid met TESH reductie	0	0	0	1	0
lid met TESH student	0	0	0	0	0
aantal leden met abonnement TESH	174	175	159	146	151
totaal aantal leden KNAG	2767	2766	2791	2700	2730
abonnementen <i>Geografie</i> zonder lidmaatschap KNAG					
instelling	163	158	156	163	150
via agent	68	65	65	65	64
particulier	5	5	4	4	4
gratis	28	28	27	27	27
totaal aantal abonnementen <i>Geografie</i>	2907	2905	2933	2854	2877
totaal aantal reductieleden**	700	677	645	634	634
totaal aantal studentleden	431	464	515	501	578

*Cadeaulidmaatschappen van de RUG worden met ingang van 15-1-2019 niet meer meegeteld, voorgaande jaren wel. In 2019 waren er nog 5 cadeaulidmaatschappen via de RUG.

**reductieleden zijn als volgt verdeeld:

	2016	2017	2018	2019	2020
overgang (van student naar normaal tarief)	59	50	58	28	18
pensioen	203	188	186	196	180
docent basisschool	9	9	8	8	6
docent VMBO	357	344	354	374	361
VLA-lid	15	15	15	15	14
baanloos	46	44	47	49	45
AIO/OIO	11	12	12	12	10

Bijlage II Overzicht redacties

Redactie *Geografie*

Kernredactie

dr. Ronald Kranenburg - hoofd- en beeldredactie
Gemmeke van Kempen - eindredactie
Barend Köbben – kaartredactie

Grote redactie

dr. Manuel Aalbers
dr. Bernd Andeweg
dr. Dan Assendorp
prof. dr. Tine Béneker
Pim Beukenkamp
Jeroen Bosman
dr. Frank van Dam
Henk Donkers
dr. Peter Groote
Roosmarijn Haring
prof. dr. Gert-Jan Hospers
dr. Henk van Houtum
Hans de Jong
prof. dr. Steven de Jong
Anne de Klerk
Moniek Löffler
dr. Virginie Mamadouh
dr. Rianne van Melik
Henk Notté
Monique Roso
prof. dr. Joop van der Schee
dr. Bas Spierings

Webredactie *geografie.nl*

dr. Ronald Kranenburg (KNAG)
Florien Willems (KNAG)
dr. Marco Bontje (Universiteit van Amsterdam)
dr. Rianne van Melik (Radboud Universiteit Nijmegen)
dr. Leo Paul (Universiteit Utrecht)
Eelko Postma (KNAG)
dr. Ton van Rietbergen (Universiteit Utrecht)
Imre Veen (Rijksuniversiteit Groningen)

Redactie *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*

prof. dr. Frank van Oort – editor-in-chief
dr. Niels Beerepoot – executive editor
dr. Manuel Aalbers
dr. Martijn Burger
prof. dr. Huib Ernste
dr. David Evers
dr. Wouter van Gent
dr. Bouke van Gorp
dr. Sierdjan Koster
dr. Ilse van Liempt
dr. Rianne van Melik
dr. Martijn Smit – book review editor
prof. dr. Veronique Schutjens
prof. dr. Frank Witlox

Bijlage III Verzonden persberichten

- 28 mei 2019

Ontdek de vele kanten van aardrijkskunde tijdens de GeoWeek

Wist je dat uiteenlopende onderwerpen als zeespiegelstijging, locatie-informatie of aardwarmte allemaal te maken hebben met aardrijkskunde? Tijdens de GeoWeek van 3 tot 7 juni komen deze en andere aardrijkskundige onderwerpen volop aan bod. Ruim negentig bedrijven, instellingen en overheden uit de geo-sector ontvangen deze week leerlingen van 10-15 jaar om te laten zien wat je allemaal kunt met aardrijkskunde.

Voor professionals uit de bodem-, water- en geo-informatiesector is de GeoWeek een unieke kans om hun expertise en enthousiasme te delen met de jongere generatie. 'Wij moeten onze toekomstige medewerkers rekruteren uit deze generatie', verduidelijkt Dorine van Burmanje, voorzitter van het Kadaster.

Daarnaast is het natuurlijk ook leuk voor leerlingen om eens buiten het klaslokaal te leren over de geo-sector. Op welk andere moment krijgen ze de kans om te bouwen aan een dijk, het veld in te gaan met een grondboor, te werken met een geografisch informatiesysteem, aan een geologische tijdlijn te puzzelen met fossielen of met eigen ogen te zien waar hun kraanwater vandaan komt? Tijdens de GeoWeek ontdekken leerlingen door het hele land aardrijkskunde op zijn leukst, namelijk door het zelf te doen!

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) organiseert elk jaar de GeoWeek. Hierin maken zo'n 5000 leerlingen van 10 tot 15 jaar kennis met aardrijkskunde in de praktijk door met hun klas op bedrijfsbezoek of veldwerk te gaan met een 'GeoBedrijf' of een 'GeoProf' op school te ontvangen.

De GeoWeek is dit jaar van 3 tot 7 juni en wordt financieel mogelijk gemaakt door Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), Het Kadaster, KNAG, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Unie van Waterschappen en Leer Ons Water Kennen.

Voor meer informatie zie www.geoweek.nl.

- 27 september 2019

Glazen Globe uitgereikt aan Marc ter Horst voor het boek *Palmen op de Noordpool*

Op Daltonschool Klaverweide in Noordwijk is vrijdag 27 september de schrijver Marc ter Horst totaal verrast met het winnen van de Glazen Globe, de prijs voor het beste geografische jeugdboek, voor zijn boek *Palmen op de Noordpool*.

De schrijver was druk bezig met het geven van een mini-college klimaatverandering aan groep 8 van meester Tom toen daar ineens groep 8 van meester Nils, de uitgever en de jury met de Glazen Globe binnen kwamen lopen.

De jury prijst het boek aan als een *must read*, voor kinderen vanaf 10 jaar maar evenzogoed voor volwassenen. Ter Horst presenteert klimaatverandering op een originele manier. Door zijn onuitputtelijke feitenkennis en humoristische schrijfstijl weet de auteur ook oudere lezers moeiteloos te boeien. Het complexe klimaatvraagstuk wordt op een complete, samenhangende en begrijpelijke manier geanalyseerd, zonder dat het belerend of kinderachtig wordt. De illustraties van Wendy Panders zijn hierbij een sterke aanvulling op de inhoud van het boek. Daarom was er ook voor Wendy een certificaat. De leerlingen gaven Marc een groot applaus en konden feilloos aangeven waarom *Palmen op de Noordpool* de prijs verdiende.

Scholen die ook graag een mini-college klimaatverandering van Marc willen kunnen dit regelen via de Schrijverscentrale. Ook volwassenen kunnen trouwens helemaal bijgepraat worden.

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundige Genootschap (KNAG) reikt sinds 1986 elke twee jaar de Glazen Globe uit aan het beste aardrijkskundige jeugd- of kinderboek. Op www.geografie.nl/glazenglobe vindt u voorgaande winnaars en het hele juryrapport.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. de minister drs. A. Slob
Postbus 16375
2500 BJ 's-Gravenhage

cc. Vaste commissie voor OCW Tweede Kamer

Utrecht, 16 oktober 2019
Ons kenmerk: 20191016011
Betreft: reactie KNAG op Curriculum.nu

Hooggeachte heer Slob,

Hierbij geven wij graag onze reactie op de eindvoorstellen en -adviezen van Curriculum.nu, namens de aardrijkskundigen in Nederland.

Wij vinden dat de opbrengst potentie heeft en dat er interessante aanknopingspunten zitten in de aangeleverde bouwstenen, maar dat er nog wel veel moet gebeuren. Zo zijn wij positief over de herkenbare positie van 'plaats en ruimte' waarbij een geografisch wereldbeeld wordt opgebouwd (mens & maatschappij), over de uitwerking van systeem aarde (mens & natuur) en de prominente positie van vraagstukken van globalisering en duurzaamheid in het curriculum (bijvoorbeeld ook in burgerschap).

Om de losse bouwstenen van Curriculum.nu echter coherent en herkenbaar te maken voor zowel docenten als leerlingen is nu een nadere uitwerking nodig vanuit ons schoolvak aardrijkskunde. Herkenbare elementen van ons vak zijn nu verspreid en zeer verschillend uitgewerkt in bouwstenen van mens & maatschappij, mens & natuur, burgerschapsvorming en digitale geletterdheid. In de voorstellen is de samenhang tussen bouwstenen en tussen vakken niet duidelijk uitgewerkt. Terwijl zeker in deze tijd van vele specialismen, het belangrijk is om leerlingen een holistisch perspectief te bieden. Ons schoolvak biedt die mogelijkheden door vanuit het geografische perspectief van de relaties tussen mens en omgeving te kijken naar hedendaagse vraagstukken zoals klimaatverandering en voedselproductie, internationale conflicten en migratie of energietransitie en ruimtelijke inrichting (omgevingswet). Aardrijkskunde levert daarmee een belangrijke bijdrage aan burgerschapsvorming op lokaal, nationaal en mondiaal niveau.

Vanuit het KNAG doen wij inmiddels succesvol ervaring op met de [Geo Future School](#) hoe wij geïntegreerd onderwijs zinvol positioneren naast en dus in combinatie met vakonderwijs. Deze samenwerking is veel breder en rijker dan binnen de voor ons beperkende indeling van leergebieden. De inhoudelijke brug die wij tussen mens & maatschappij en mens & natuur vormen, is daarbij essentieel. De huidige uitwerking doet daar nog geen recht aan.

Dit alles is ook terug te vinden in de [vakvisie](#), die door de aardrijkskundedocenten enthousiast gedragen wordt, net als overigens de huidige examenprogramma's. In de visie staat helder beschreven wat de waarde van het vak en die van de samenhang met

pagina 2/2, brief reactie KNAG op Curriculum.nu d.d. 16 oktober 2019

andere vakken is (zowel bètavakken als maatschappijvakken) en leergebieden (zoals hierboven al genoemd).

Hoe verder?

De voorstellen (bouwstenen) van Curriculum.nu zijn nu nog te los, soms vaag, soms overladen en niet in verhouding, te weinig in samenhang. Bij het zoeken naar oplossingen voor deze punten kunnen de vakverenigingen en vakdidactici een belangrijke rol spelen. Zij zijn immers respectievelijk de vertegenwoordigers en de opleiders van degenen die voor de klas staan en het curriculum uitvoeren. Vakdidactici zijn de schakel tussen vakinhoud en hoe die het beste wordt geleerd. Zij zijn in staat vakinhoud, vaardigheden en contexten bij elkaar en consistent te krijgen. Zo moet er, analoog aan een historisch referentiekader ook nog werk verricht worden aan een geografische referentiekader.

Wij kiezen ervoor in deze reactie niet teveel in detail te treden over de keuze voor en inhoud van de bouwstenen, voor zover het door de hoeveelheid en complexiteit van voorstellen en het korte tijdsbestek al mogelijk is. Ons commentaar van de laatste feedbackronde, dat nog steeds relevant is, is te lezen op curriculum.nu en bij elkaar ook op geografie.nl. Wij willen hier wel expliciet vraagtekens zetten bij de positionering van kennis en vaardigheden in de leerlijn, aangezien hierbij een pedagogische en vakdidactische onderbouwing ontbreekt. De ogenschijnlijke verschuiving van inhoud en vaardigheden van onderbouw vo naar bovenbouw po is, mede gezien de huidige positie van wereldoriëntatie / aardrijkskunde in het po, vol risico's. Hier moet beter over worden nagedacht.

Als organisatie van docenten en vakdidactici (maar ook van geowetenschappers en aardrijkskundigen uit bestuur, beleid en bedrijfsleven) staan wij klaar om, zoals wij gewend zijn, samen met SLO en anderen verdere stappen te maken naar een praktisch goed functionerend, doorlopend, actueel bij te houden en toekomstbestendig curriculum dat breed door de docenten gedragen wordt.

Het is essentieel dat hiervoor duidelijke afspraken en borging komen voor de bestaande vakken, bijvoorbeeld in de vorm van geïnstitutionaliseerde werkgroepen voor referentiekaders waarbinnen vakverenigingen, vakdidactici en andere experts een duidelijke en vastgelegde rol hebben.

Wij zien graag een uitnodiging tegemoet om onze bijdrage te leveren aan het verder ontwikkelen, bouwen en onderhouden van een steeds weer toekomstbestendig en goed geconfigureerd curriculum.

Met vriendelijke groet,

Yves de Boer (voorzitter Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap)

KNAG-advies examenprogramma's aardrijkskunde in relatie tot curriculum.nu

De vakinhoudelijke verenigingen zijn verzocht om een advies te geven over hoe het vak kan bijdragen om de doelstellingen van de curriculumherziening te verwezenlijken in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Hieronder volgt het advies van het KNAG.

We hebben ons advies onder een aantal hoofdpunten geordend.

1. Geen leergebieden in de bovenbouw

Voordat we dieper ingaan op de vormgeving en implicaties voor de bovenbouw, willen we graag eerst één aspect zeer helder stellen. Het KNAG ziet géén meerwaarde in het gebruik van de leergebieden als uitgangspunt voor de bovenbouw. We sluiten ons hierbij aan bij de constatering van de ontwikkelteams voor de leergebieden M & N (mens & natuur) en M & M (mens & maatschappij). In de bovenbouw vmbo-t/havo/vwo moet gedacht worden vanuit vakken/disciplines waarmee diepgang kan worden bereikt. Veel van wat we tegenwoordig 'powerful knowledge'¹ noemen, is gerelateerd aan het denken met gereedschap afkomstig uit verschillende disciplines.

Bovendien is het vastleggen van een curriculum van 4-18 jarigen in dezelfde grote opdrachten onwenselijk en onmogelijk. Een bovenbouwprogramma moet ingericht worden naar doel en doelgroep, natuurlijk rekening houdend met de voorkennis van de leerlingen. Hier moeten ook nieuwe inhouden en werk- en denkwijzen aan bod kunnen komen, die nu buiten de bouwstenen vallen. Een havo/vwo-programma bereidt voor op hoger onderwijs en een vmbo-programma op middelbaar beroepsonderwijs. Zodra er duidelijke kerndoelen bestaan voor de onderbouw, kan er gekeken worden naar aansluiting met de schoolvakken in de bovenbouw.

De enige uitzondering die het KNAG steunt, is de suggestie om voor leerlingen in het vmbo-bb na te denken over een andere inrichting van het examenprogramma, wellicht rondom de leergebieden uit het voorstel van curriculum.nu. Of dit ook voor leerlingen vmbo-kb zou moeten gelden, zou nader onderzocht moeten worden.

2. Relatie opbrengst curriculum.nu en de huidige examenprogramma's

In zowel het advies voor M & M als M & N wordt de relatie mens - natuurlijke omgeving expliciet naar voren gebracht. In alle schooltypen is dit nu al een hoofdkenmerk van de examenprogramma's voor het vak aardrijkskunde. Leerlingen leren dat deze relatie op verschillende plekken op aarde verschillend vorm kan krijgen en dat dit verandert in de tijd. De wijze waarop leerlingen deze relatie bestuderen wordt in de huidige examenprogramma's gestructureerd vanuit verschillende benaderingen: een gebiedsgerichte of regionale benadering, een benadering vanuit specifieke vraagstukken, en/of een benadering vanuit theoretische concepten en verbanden tussen deze concepten.

De Grote Opdrachten en Bouwstenen zijn nog niet ver genoeg uitgewerkt om deze te kunnen relateren aan de indeling van de huidige examenprogramma's. Er zijn wel aanknopingspunten via bouwstenen in M & N (bijvoorbeeld over klimaat, aarde), Burgerschap en M & M (bijvoorbeeld over ongelijkheid, conflict, plaats & ruimte).

¹ Zie [visiedocument KNAG](#) december 2017 en [oratie Tine Béneker](#) oktober 2018

Basiskennis en vraagstukken rond globalisering en duurzaamheid vormen de kern bij de aardrijkskundige domeinen '(systeem) wereld' en 'systeem aarde' in de havo/vwo examenprogramma's. Het examenprogramma vmbo is meer opgezet rondom grotere thema's als *Bronnen van energie* en *Grenzen en identiteit* die zouden kunnen aansluiten bij enkele van de bovengenoemde bouwstenen. De geografische denk- en werkwijzen zijn in de huidige vorm van curriculum.nu gedeeltelijk te herkennen, maar moeten een nadere uitwerking krijgen om herkenbaar te worden voor docenten.

De huidige praktijk laat zien dat het schoolvak in de onderbouw al enige voorbereiding op de bovenbouw organiseert via de keuze in inhoud en vaardigheden. Daarmee ontstaat er een leerlijn tussen onderbouw en bovenbouw zonder dat deze is vastgelegd. Dit kan met de huidige zeer ruime kerndoelen eenvoudig. Of dit ook kan binnen een curriculum.nu context, zal afhangen van de verdere uitwerking en de aard van de uiteindelijke kerndoelen. De potentie is er met de beschreven bouwstenen.

Ten slotte willen we nog opmerken dat er een verschil is in de eindproducten van de ontwikkelteams met betrekking tot de aanbevelingen voor bovenbouw M & M en M & N. De aanbevelingen bij M & N zijn veel meer sturend dan bij M & M. Bij M & M wordt vaker het advies gegeven om nog zaken verder te onderzoeken en te verkennen. Het is belangrijk helderheid te krijgen dat voor M & N ook die ruimte er is.

3. Specifieke bovenbouwproblematiek

De bovenbouw kent een eigen specifieke problematiek, die ook weer anders is voor de verschillende schoolsoorten.

In de huidige context ondervindt het schoolvak aardrijkskunde (met andere vakken) op havo/vwo nadelige gevolgen van het ongelijk waarden van vakken (Nederlands, Engels, wiskunde worden als 'kernvakken' benoemd en zodanig behandeld), de ongelijke behandeling van vakken binnen profielen (bijvoorbeeld bij Economie en Maatschappij: verplicht en keuzedeel), en de ongewenste uitstraling van het CE op het SE.

Overladenheid van het examenprogramma speelt vooral in het vmbo-bb/kb. Om die reden wordt vanaf 2020 met een licht aangepaste syllabus voor het centraal examen gewerkt. Een grotere aanpassing is echter pas mogelijk wanneer het examenprogramma voor vmbo herzien wordt. Ook voor het havo-programma zijn aanpassingen gedaan om overladenheid te beperken.

4. Samenhang en keuzeruimte

De uitwerkingen in curriculum.nu bieden nog weinig samenhang en het is wenselijk dat eerst stappen gezet worden op dat niveau (po en onderbouw vo) voordat we de implicaties voor de bovenbouw kunnen doordenken. Zo ontbreekt nog een duidelijke onderbouwing voor de leerlijn po - onderbouw vo en zijn er allerlei verschillen in opvattingen en beschrijvingen bij werkwijzen (onderzoeken) of concepten als globalisering. Vanuit ons perspectief van het schoolvak aardrijkskunde is het mogelijk om meer samenhang aan te brengen en de herkenbaarheid voor docenten en leerlingen te vergroten, zoals ook uitgelegd in onze brief aan de minister². Het vak aardrijkskunde biedt de mogelijkheid aan leerlingen de wereld om hen heen daadwerkelijk in 'samenhang' te bestuderen (zowel in onderbouw als bovenbouw).

In de bovenbouw van vmbo tot vwo zien wij een belangrijke inhoudelijke rol voor aardrijkskunde. Een groot aantal maatschappelijke vraagstukken, rond klimaat, voedsel, energie, geopolitiek, migratie, worden nu al bestudeerd in het schoolvak. Samenwerking met enkele andere vakken ligt soms voor de hand. Maar de aard van de samenwerking varieert per vraagstuk, met bijvoorbeeld geschiedenis, biologie, maatschappijleer of economie. Daar zijn al voorbeelden van, in de Geo Future School die gamma en bèta overstijgt, of binnen NLT met een overwegende bèta inslag. Dit vereist wel een flexibele

² Zie brief ['Reactie KNAG op eindvoorstellen Curriculum.nu oktober 2019'](#)

inrichting van de bovenbouw.

Vanuit ons schoolvak bezien zou in de bovenbouw naast een verplichte kern (waarbij binnen de havo en vwo-profielen Economie & Maatschappij en Natuur & Gezondheid aardrijkskunde in het verplichte deel zou horen), het aanbieden van keuzemodules, waarin vakken kunnen samenwerken en die aansluiten op relevante bijdetijdse thematieken een interessant idee kunnen zijn. Als het CE minder een schaduw vooruit zou werpen op het SE zou er meer keuzeruimte binnen de schoolvakken mogelijk zijn. En ook in de toetsing zou je kunnen werken met casusopdrachten naar keuze.

5. Draagvlak examenprogramma's

De aardrijkskundegemeenschap heeft zeer goede ervaringen met het ontwerpen en bijstellen van de huidige examenprogramma's voor vmbo en havo/vwo. Steeds is er gewerkt met een team van deskundigen (vakinhoudelijk, vakdidactisch, toets-technisch, praktisch, etc.) en heeft voortdurend veldraadpleging plaatsgevonden. De programma's zijn omarmd door docenten met een groot draagvlak als gevolg. Dit is een waardevolle ervaring die we graag willen meegeven bij een vervolgtraject.

6. Groot onderhoud

De examenprogramma's aardrijkskunde voor vmbo en havo/vwo bestaan al enige tijd. Voor havo/vwo is reeds klein onderhoud gedaan, voor vmbo loopt dit. Als eerste is binnen enige afzienbare tijd groot onderhoud aan het havo/vwo-examen nodig. Vanuit de vakgemeenschap ligt de behoefte dan in eerste instantie bij een vernieuwde vakinhoud aangezien het schoolvak nauw verbonden is met maatschappelijke veranderingen en nieuwe inzichten vanuit het vakgebied.

Ten slotte

Bij de vervolginventarisatie en de voorgestelde gedifferentieerde aanpak, zou voor het schoolvak aardrijkskunde – waar de integratie van doelen uit de leergebieden M & M en M & N plaatsvindt - de instelling van een brede commissie zinvol zijn. Deze commissie kan de examenprogramma's actualiseren en inrichten met een voor de verschillende schoolsoorten vergelijkbare structuur, waarbij aangesloten wordt bij de kerndoelen. Deze commissie zou zich ook kunnen buigen over de verdeling van de examenstof over school- en centraal examen, waarmee keuzeruimte aan leerlingen geboden kan worden in het schoolexamen.

Utrecht, 31 oktober 2019